

УДК 338.3:492

Дончак Л.Г.*кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри економіки підприємств і корпорацій
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Тернопільського національного економічного університету***Логоша Р.В.***кандидат економічних наук, доцент кафедри аграрного менеджменту
Вінницького національного аграрного університету*

СТРУКТУРНО-ДИНАМІЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

STRUCTURAL AND DYNAMIC TRENDS OF DEVELOPMENT OF PROCESSING ENTERPRISES OF VINNYTSIA OBLAST

АНОТАЦІЯ

У статті на основі статистичних даних проаналізовано сучасні тенденції розвитку переробних підприємств Вінницької області. Визначено основні проблеми, які перешкоджають подальшому ефективному розвитку промисловості та потребують нагального вирішення, а також передумови подальшого функціонування досліджених підприємств.

Ключові слова: переробна промисловість, розвиток, переробне підприємство, сільськогосподарська продукція.

АННОТАЦИЯ

В статье на основе статистических данных проанализированы современные тенденции развития перерабатывающих предприятий Винницкой области. Определены основные проблемы, которые препятствуют дальнейшему эффективному развитию промышленности и требуют неотложного решения, а также предпосылки дальнейшего функционирования исследованных предприятий.

Ключевые слова: перерабатывающая промышленность, развитие, перерабатывающее предприятие, сельскохозяйственная продукция.

ANNOTATION

On the basis of statistical data, the article analyzes current trends in the development of the processing enterprises of Vinnytsia Oblast. The main problems that hinder the further effective development of the industry and require urgent solutions, as well as prerequisites for further functioning of the investigated companies are determined.

Keywords: processing industry, development, processing enterprise, agricultural products.

Постановка проблеми. Переробна промисловість є важливою складовою системи агропромислового комплексу і характеризується складною структурою, яка передбачає виробництво, переробку, розподіл та перерозподіл сільськогосподарської продукції. Разом з цим, переробна складова є невід'ємним елементом харчової промисловості і значною мірою впливає на рівень продовольчої безпеки, валютні надходження від експорту, економічні результати та соціальну стабільність регіону та держави загалом. Для подальшого успішного розвитку вітчизняних переробних підприємств та утримання лідируючих позицій виникає необхідність в дослідженні структурно-динамічних особливостей розвитку переробних підприємств Вінницької області.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням проблем функціонування під-

приємств переробної промисловості займалися Н.В. Андреевко, П.І. Гайдучий, П.Т. Саблук, О.М. Шпичак, М.В. Калінчик та ін. Проте окремі питання особливостей та визначення перспектив розвитку суб'єктів господарювання досліджуваного сектору регіону потребують більш ґрунтовного аналізу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Дослідження структурно-динамічних тенденцій розвитку переробних підприємств Вінницької області та визначення передумов їх подальшого функціонування.

Виклад основного матеріалу досліджень. Вінницька область розташована в центральній частині України і характеризується винятково сприятливими ґрунтово-кліматичними та економічними умовами, що є основою успішного функціонування агропромислового комплексу, частка виробництва якого складає понад половину валової продукції регіону. Поліпшення економіки області відбувається здебільшого за рахунок переробної промисловості АПК, яка передбачає виробництво продуктів харчування різного асортименту.

Обсяги виробництва продукції переробної промисловості значною мірою визначаються станом сировинної бази регіону та його сільськогосподарського виробництва, ступенем застосування сучасних технологій зберігання і переробки сільськогосподарської сировини. В таблиці 1 наведено динаміку виробництва основних видів сільськогосподарської продукції у Вінницькій області в 2011–2013 рр.

Як бачимо, у 2013 р. порівняно з 2011 та 2012 рр. характерні позитивні тенденції у виробництві майже усіх основних видів сільськогосподарської продукції. Разом з цим, незначне скорочення виробництва спостерігається у 2013 р. порівняно з 2012 р. обсягів зернових та зернобобових культур (на 14,6%), цукрових буряків (на 5,6%), картоплі (на 6,7%), овочів (на 5,6%) та яєць (на 4,8%).

Варто відмітити, що на сьогоднішній день Вінницька область серед областей України займає перше місце за обсягами виробництва

молока всіх видів, четверте місце – м'яса та дев'яте місце – яєць [2].

Вищенаведені дані дозволяють зробити висновок про те, що за період 2011–2013 рр. у Вінницькій області спостерігається відносно стабільна ситуація у виробництві сільськогосподарської продукції, незважаючи на нестабільність сучасної української економіки.

Частка продажів продукції сільського господарства переробним підприємствам у загальній структурі реалізації сільськогосподарськими виробниками значно коливається за видами

продукції (табл. 2). Сільськогосподарськими підприємствами у 2013 р. було реалізовано переробним підприємствам лише 70207,0 т зернових, олійних – 13609,0 т, в т. ч. 1037,0 т ріпаку, що свідчить про певну активізацію його переробки на біопаливо в регіоні. Худоби та птиці на переробку було реалізовано відносно незначну частку 13811,0 т, або 20,9%, в т. ч. м'яса великої рогатої худоби – 10128,0 т, м'яса свиней – 3634,0 т. Реалізація молокопродукції на переробку склала приблизно 119772,0 т.

Таблиця 1

Виробництво основних видів сільськогосподарської продукції у Вінницькій області

Показники	Роки			Відхилення, %	
	2011	2012	2013	2013/2011	2013/2012
Зернові та зернобобові культури, тис. ц	31113,4	42435,6	36247,1	+ 16,5	- 14,6
Насіння соняшнику, тис. ц	2747,4	2890,2	3466,4	+ 26,2	+ 19,9
Цукрові буряки, тис. ц	24565,2	30127,4	28440,2	+ 15,8	- 5,6
Картопля, тис. ц	15802,2	18567,9	17326,3	+ 9,6	- 6,7
Овочі, тис. ц	3109,0	3880,5	3662,3	+ 17,8	- 5,6
Плоди та ягоди, тис. ц	1892,4	2476,4	2521,9	+ 33,3	+ 1,8
М'ясо (у забійній вазі), тис. т	62,4	65,1	82,7	+ 32,5	+ 27,0
Молоко, тис. т	836,1	838,5	847,4	+ 1,4	+ 1,1
Яйця, млн. штук.	797,6	846,7	806,2	+ 1,1	- 4,8
Вовна, т	17,0	18,0	19,0	+ 11,8	+ 5,5

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [1; 2]

Таблиця 2

Обсяги реалізації сільськогосподарської продукції переробним підприємствам господарствами суспільного сектору АПК, 2013 р.

Найменування продукції	Всього, тис. грн.	Обсяг реалізації переробним підприємствам, т	Вартість проданої переробним підприємствам продукції, тис. грн.	Частка продажів переробним підприємствам, %
Зернові та зернобобові культури, всього	3871803,4	70207,0	114198,7	2,9
У тому числі:				
– пшениця	1867974,1	53963,0	85860,5	4,5
– жито	9771,1	-	-	-
– кукурудза	1499771,6	13349,0	22278,1	1,3
– ячмінь	411669,8	2563,0	4772,5	1,0
Олійні культури, всього	1814497,3	13609,0	49905,6	2,7
У тому числі:				
– насіння соняшнику	961192,3	10604,0	38765,0	4,0
– соя	426928,3	1958,0	7139,3	1,5
– ріпак	418897,1	1037,0	3874,3	1,0
Цукрові буряки	269165,0	552297,0	247097,7	90,9
Овочі	37754,4	930,0	731,8	14,9
Плоди та ягоди	235409,8	49044,0	62457,5	47,2
Худоба та птиця (в живій вазі)	810129,0	13811,0	190032,5	20,9
У тому числі				
– ВРХ	170161,7	10128,0	131930,4	76,6
– свині	140790,7	3634,0	57639,9	41,0
– птиця	496759,4	-	-	-
Молоко і молочні продукти	388576,0	119772,0	338451,7	88,2
Яйця (тис. шт.)	130730,2	-	-	-
Мед (ц)	825,1	62,0	145,8	14,7

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [1; 2]

Найбільше було продано переробним підприємствам у вартісному виразі молока (338451,7 тис. грн.), ВРХ (131930,4 тис. грн.), цукрових буряків (247097,7 тис. грн.), плодів і ягід (62457,5 тис. грн.), свиней (57639,9 тис. грн.), олійних культур (49905,6 тис. грн.).

Отже, структура вартості продажів свідчить, що переробним підприємствам реалізовувалась здебільшого продукція тваринництва та технічні культури. Слід зауважити, що більшість молока та цукрових буряків станом на 2013 р.

надходило на переробку від населення та фермерських господарств.

Що стосується самого переробного сектору регіону, то в структурі виробництва товарів та послуг продукція даної промисловості займає провідне місце серед інших (табл. 3). Її частка у валовому випуску протягом 2011–2013 рр. склала понад 30%. Враховуючи те, що виробництво сільськогосподарської продукції становило близько 25% валового випуску народногосподарського комплексу області, можна стверджувати про агропромислове спрямування регіону.

Таблиця 3

Структура виробництва товарів та послуг за видами економічної діяльності у Вінницькій області, %

Показники	Роки			Відхилення, %	
	2011	2012	2013	2013/2011	2013/2012
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	20,0	24,2	23,3	+ 16,5	- 3,7
Добувна промисловість	0,7	0,8	0,8	+ 14,3	0,0
Переробна промисловість	30,6	33,7	34,2	+ 11,8	+ 1,5
Виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	5,1	4,5	4,8	- 5,9	+ 6,7
Будівництво	7,3	5,2	4,9	- 32,9	- 5,8
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	8,3	7,8	7,9	- 4,8	+ 1,3
Діяльність готелів та ресторанів	0,5	0,4	0,4	- 20,0	0,0
Діяльність транспорту та зв'язку	7,9	8,0	8,2	+ 3,8	+ 2,5
Фінансова діяльність	1,9	1,7	1,6	- 15,8	- 5,9
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	3,9	2,9	3,2	- 17,9	+ 10,3
Державне управління	4,9	3,8	3,7	- 24,5	- 2,6
Освіта	4,3	4,4	4,3	0,0	- 2,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	3,3	2,0	2,0	- 39,4	0,0
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту; діяльність домашніх господарств; діяльність екстериторіальних організацій	1,3	0,6	0,7	- 46,2	+ 16,7
Всього	100,0	100,0	100,0	-	-

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [3]

Таблиця 4

Виробництво продукції з рослинницької сировини підприємствами переробної промисловості АПК Вінницької області

Вид продукції	Роки			Відхилення, %	
	2011	2012	2013	2013/2011	2013/2012
Соки фруктові та овочеві, нектари, т	59072	33973	65379	+ 10,7	+ 92,4
Овочі консервовані натуральні, т	2610	2911	918	- 64,8	- 68,5
Джеми, желе фруктові, пюре, т	31134	31977	31148	+ 0,05	- 3,0
Олія соняшникова нерафінована, т	108788	139424	168283	+ 54,7	+ 20,7
Борошно, т	172334	176991	188035	+ 9,1	+ 6,2
Крупи, т	6682	7816	11007	+ 64,7	+ 40,8
Вироби хлібобулочні, т	66342	65021	57081	- 14,0	- 12,2
Печиво солодке і вафлі, т	31177	32510	32721	+ 5,0	+ 0,65
Цукор, т	296032	439222	338268	+ 25,7	- 23,0
Шоколад та інші продукти харчові готові з вмістом какао, т	31856	81183	33906	+ 6,4	- 58,2
Вироби кондитерські з цукру без вмісту какао, т	53813	54630	56730	+ 5,4	+ 3,8
Напої безалкогольні, тис. дал	11313	9537	9577	- 15,3	+ 0,4

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [1]

За досліджуваний період в структурі виробництва продукції області спостерігалися певні зміни. Основною тенденцією в структурних зрушеннях було незначне зниження обсягів виробництва сільськогосподарської продукції та збільшення частки промислового виробництва. Також характерне зростання частки виробництва та розподілення електроенергії, газу та води, діяльності транспорту та зв'язку, операцій з нерухомим майном, оренди, інжинірингу, надання комунальних та інших послуг у валовому виробництві товарів та послуг підприємствами усіх видів господарської діяльності області.

Варто погодитись, що у Вінницькій області виробляють усі життєво важливі продукти харчування: цукор і олію, борошно й вершкове масло, тваринні жири й консерви, ковбаси тощо. За обсягами виробництва продовольчих товарів народного споживання Вінниччина посідає друге місце серед усіх областей України [4].

Виходячи з цього, подальше дослідження потенціалу переробної промисловості АПК регіону передбачає проведення аналізу виробництва основної продукції виробленої підприємствами галузі з рослинницької сировини (табл. 4).

Виробництво продукції, виготовленої пере-

робними підприємствами регіону з тваринницької сировини, загалом характеризується позитивною тенденцією, про що свідчать дані Головного управління статистики у Вінницькій області, наведені в таблиці 5.

Аналізуючи переробний сектор системи АПК Вінницької області, доречно надати перевагу дослідженню рентабельності операційної діяльності підприємств даної галузі (табл. 6)

Як показують дані таблиці, рентабельність операційної діяльності переробних підприємств у 2013 р. порівняно з 2011 р. дещо знизилась (на 15,4%) за рахунок значного зменшення результату від операційної діяльності (на 31,2%). Порівнюючи 2013 р. до 2012 р., рівень рентабельності зріс на 94,1%.

Для глибшого дослідження переробної галузі доцільно проаналізувати загальну структуру кількості прибуткових і збиткових підприємств та їх фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування (рис. 1).

З рис. 1 видно, що відсоток прибуткових підприємств за період 2011–2013 рр. має тенденцію до зростання. Відповідно, загальний фінансовий результат також зріс, і у 2013 р. ця сума становила 430368,5 тис. грн. Станом на 2013 р.

Таблиця 5

Виробництво продукції з тваринницької сировини підприємствами переробної промисловості АПК Вінницької області

Вид продукції	Роки			Відхилення, %	
	2010	2011	2012	2012/2010	2012/2011
Яловичина і телятина свіжі чи охолоджені, т	10041	13317	14893	+ 48,3	+ 11,8
Яловичина і телятина морожені, т	4193	1028	1134	- 73,0	+ 10,3
Свинина свіжа чи охолоджена, т	2573	3461	3200	+ 24,4	- 7,5
Свинина морожена, т	102	51	44	- 56,9	- 13,7
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці свіжі (парні) чи охолоджені, т	7263	7759	20020	+ 175,6	+ 158,0
М'ясо і субпродукти харчові свійської птиці морожені, т	2806	1597	12651	+ 350,9	+ 692,2
Вироби ковбасні, т	4921	5119	5628	+ 14,4	+ 9,9
Маргарин, т	51089	54340	51498	+ 0,8	- 5,2
Молоко оброблене рідке, т	259884	291058	319197	+ 22,8	+ 9,7
Вершки, т	4470	5697	8953	+ 100,3	+ 57,2
Масло вершкове, т	10262	10904	13647	+ 33,0	+ 25,2
Спреди та суміші жирові, т	17373	4364	3222	- 81,5	- 26,2
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний, т	86	57	58	- 32,6	+ 1,8
Сири жирні, т	8213	6972	6556	- 20,2	- 6,0
Продукти кисломолочні, т	6454	6499	6978	+ 8,1	+ 7,4

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [1]

Таблиця 6

Рентабельність операційної діяльності переробних підприємств Вінницької області

Показник	Роки			Відхилення, %	
	2011	2012	2013	2013/2011	2013/2012
Результат від операційної діяльності, тис. грн.	468000,9	198361,1	321822,0	-31,2	+ 62,2
Витрати операційної діяльності, тис. грн.	11932649,4	11742085,2	9748122,9	- 18,3	- 17,0
Рівень рентабельності (збитковості), %	3,9	1,7	3,3	- 15,4	+ 94,1

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [1]

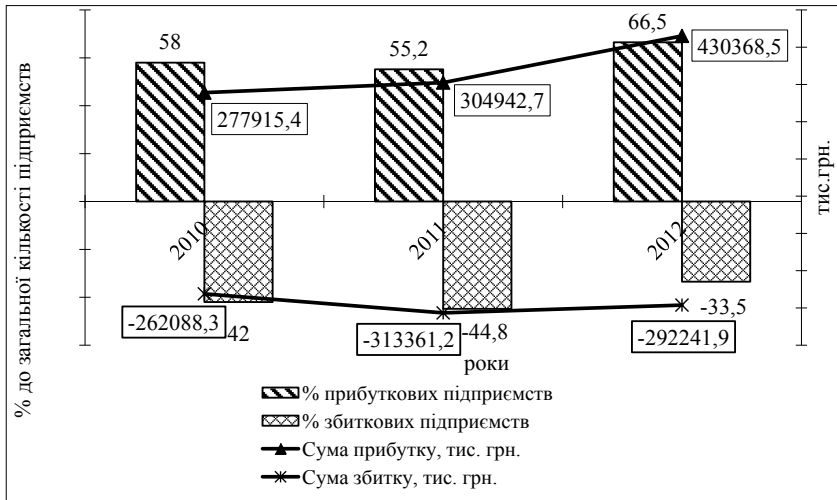

Рис. 1. Фінансові результати від звичайної діяльності переробних підприємств

господарську діяльність зі збитками завершили 33,5% переробних підприємств, отримавши при цьому 292241,9 тис. грн. збитків.

Варто відмітити, що найбільші прибутки отримали: ТОВ «Агрона Фрут Україна», ТОВ «Тулчинський маслосирзавод», ПАТ «Бершадьмолоко», фірма у формі ТОВ «Люстдорф», ДП «Немирівський спиртовий завод», ВАТ «Тростянецький м'ясокомбінат», ДП «Бершадський спиртозавод».

Основним завданням діяльності підприємств переробної промисловості системи АПК є забезпечення споживчих потреб населення відповідного регіону та збільшення його експортного потенціалу.

Споживання основних продуктів харчування загалом мало тенденцію до зростання, зокрема, зріс попит на м'ясо і м'ясопродукти, молоко та молочні продукти, цукор та олії. Разом з цим, за досліджуваний період зменшилась потреба у хлібних продуктах. Доцільно відмітити, що споживання основної продукції переробної промисловості не перевищує раціональні норми, розраховані МОЗ України, що свідчить про збалансованість харчування населення.

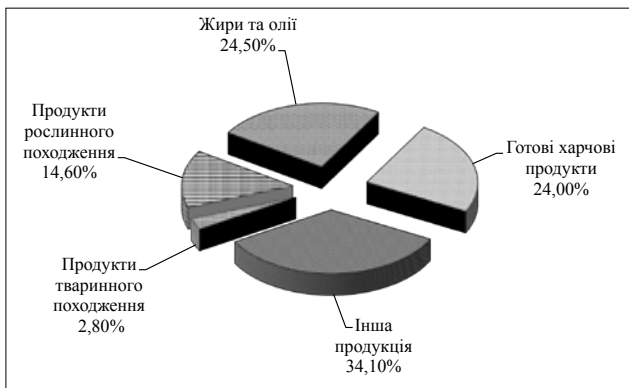

Рис. 2. Структура експорту Вінницької області за 2013 р., %

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [1]

Переробна промисловість системи АПК області може забезпечити потреби населення регіону в усіх основних продуктах харчування, окрім м'ясопродуктів. Їх виробництво переробними підприємствами складає лише близько 50% від фонду споживання області. З іншої продукції галузі в регіоні існує перевиробництво, тому продукція реалізується за межами області, в тому числі і на експорт. Вартість продукції підприємств переробної промисловості АПК за 2013 р. становить близько 65% від загального обсягу (рис. 2).

Значна частина сировинних ресурсів надходить на переробні підприємства від імпортерів (рис. 3).

Провівши аналіз діяльності переробного сектору агропромислового комплексу, можна сказати, що головними перешкодами на шляху розвитку підприємств даної галузі є економічна нестабільність країни, яка характеризується: зниженням інвестиційної активності, що призвело до недоотримання підприємствами необхідних ресурсів для впровадження нових технологій та інновацій; недосконалим податковим законодавством, яке поставило у невигідне становище вітчизняного товаровиробника; нестабільністю валютно-фінансової системи, що зумовила економічно необґрунтоване знецінення національної валюти, різке коливання валютних курсів, незбалансованість міжнародних розрахунків тощо. Ці та чимало інших факторів нестабільного розвитку економіки призвели до погіршення функціонування більшості господарюючих суб'єктів.

Зважаючи на це, керівники підприємств повинні враховувати ймовірність виникнення невизначеності в умовах здійснення підприємницької діяльності, наявність ризику та загроз економічній безпеці, а також розробляти та

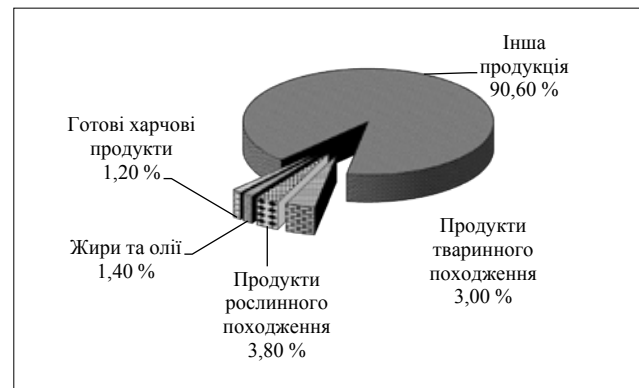

Рис. 3. Структура імпорту Вінницької області за 2013 рік, %

Джерело: розраховано за даними Головного управління статистики у Вінницькій області [1]

здійснювати комплекс заходів, спрямованих на мінімізацію можливих ризиків та протидію загрозам підприємства і розширення його адаптаційних можливостей до змін умов господарської діяльності, забезпечення стабільного функціонування і розвитку.

Не менш важливою проблемою є забезпечення підприємств відповідною сировинною базою, від якої залежать формування виробничої програми, якість виготовленої ними продукції тощо. Своєрідність природно-кліматичних зон, непередбачуваність погодних катаклізмів, сезонність і циклічність характеру сільськогосподарського виробництва тощо породжують об'єктивну нестабільність сировинної бази підприємств переробної промисловості. Це вимагає налагодження тривалого співробітництва переробних підприємств із сільськогосподарськими суб'єктами господарювання в різних формах інтеграції з розподілом ризиків між учасниками.

Ефективність функціонування переробного підкомплексу значною мірою залежить від системи економічних відносин між сільськогосподарськими, заготівельними, переробними і торговельними підприємствами. Виробництво → зберігання → переробка → реалізація → споживання є ланками одного ланцюга, тому неможливо домагатися прибутковості однієї з них при збитковості інших. Передовий вітчизняний досвід, а також діяльність продуктових підкомплексів у розвинутих країнах світу свідчать, що головною передумовою вирішення цієї проблеми є розвиток виробничих відносин

і побудова обґрунтованого економічного механізму відносин між ланками підкомплексу [5].

Висновки. Дослідження структурно-динамічних тенденцій розвитку переробних підприємств системи АПК Вінницької області дало підстави стверджувати, про незначне погіршення функціонування більшості господарюючих суб'єктів. Зокрема, ідентифіковано наступні ключові проблеми галузі: зниження інвестиційної активності, недосконалість податкового законодавства, нестабільність валютно-фінансової системи, різке коливання валютних курсів, незбалансованість міжнародних розрахунків, нестабільність сировинної бази підприємств переробної промисловості тощо.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Головне управління статистики у Вінницькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.vous.vin.ua>.
2. Сільське господарство Вінниччини : [статистичний збірник]. – Вінниця : ГУС, 2013. – 308 с.
3. Статистичний щорічник Вінниччини за 2013 рік / Головне управління статистики у Вінницькій області. – Вінниця, 2014. – 246 с.
4. Варламова М.Л. Аналіз потенціалу переробної галузі АПК Вінницького регіону / М.Л. Варламова, О.О. Прутська // Формування ринкових відносин в Україні. – 2012. – № 10(137). – С. 175–178.
5. Березіна Л.М. Формування ефективних механізмів функціонування підприємств АПК / Л.М. Березіна, О.В. Березін // Вісник Хмельницького нац. ун-ту. – 2010. – № 2. – Т. 1. – С. 76–79.